

Ж.А. Аксакалова

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты,
Ғылыми қызметкер
Алматы, Қазақстан
E-mail: nurbinur_86@mail.ru

М.БЕКЕЕВТІҢ ТҰРМЫСТЫҚ ЖАНРДАҒЫ РУХАНИ ПСИХОЛОГИЯ ІЗДЕНІСТЕРІ

Аңдатпа. Ж.А. Аксакалованың «М.Бекеевтің тұрмыстық жанрдағы рухани психология ізденістері» атты мақаласы, заманауи қазақ бейнелеу өнерінің дамуына өзіндік үлесін қосып келе жатқан, талантты отандық суретші Марат Бекеев шығармашылығына арналған. Мақалада суретшінің жалпы шығармашылығына тоқталып, «балалық шақ» тақырыбына қалам тартқан туындыларына кеңінен талдау жасалынған. Туындыларға стилистикалық және салыстырмалы талдау жүргізу арқылы суретшінің өзіндік қолтаңбалық ерекшелігі, композиция құрудағы және түстік үйлесімділікті сақтаудағы шеберлігі анықталды. Сонымен қатар қылқалам шеберінің негізгі тақырып аясын ашу барысындағы, философиялық және психологиялық рухани, идеялық және мазмұндық ізденістері айқындалды.

Кілт сөздер: Бейнелеу өнері, кескіндеме, тұрмыстық жанр, түстік үйлесім, композициялық құрылым.

Кіріспе. Қазіргі таңда кескіндеме өнерінің мүмкіншіліктері кеңейіп, суретшілеріміз әлемдік деңгейде өзге елдермен тәжірибе алмасып келеді. Отандық кескіндеме өнерінің даму бағыттары мен көркемдік ерекшеліктеріне өнертанушылар әлем өнерімен салыстырмалы түрде қарап, баға беру мүмкіндігі кеңейді. Егемендік алған жылдардан бастап суретшілер жанрлық кескіндемеге көбірек қалам тартып, өздерінің шеберліктерін шыңдап жүр. Соның ішінде адамның шынайы өмірі мен тұрмыстық жағдайынан хабар беретін элементтері бар көріністерді тұрмыстық жанр тұрғысынан кеңінен қарастыруымызға мүмкіншілік береді. Сол себепті де суретші М.Бекеевтің «балалық шақ» тақырыбында жазылған шығармаларын аталмыш жанр тұрғысынан қарастыра аламыз.

Әдістер. Мақаланың тақырыптық аясын ашу барысында суретшінің «балалық шақ» тақырыбына арналған шығармашылық кезеңіне кеңінен тоқталып, туындыларына стилистикалық, салыстырмалы талдау жұмыстары жүргізілді.

Нәтижелері. Кескіндемелік композицияларға талдау жүргізу барысында қылқалам шеберінің өзіндік ерекшелігі, композиция құрудағы және түстік үйлесімділікті сақтаудағы шеберлігі анықталды. Тақырып астарындағы философиялық және рухани ізденістері айқындалды.

Талқылау. Марат Бекеев – 1964 жылы Ақтөбе облысында дүниеге келген. 1979 жылы Ақтөбедегі мәдени-ағартушылық училищенің табалдырығын аттап, 1983 жылы одан көркем безендіруші мамандығын алып шығады. Ал 1984-1990 жылдар аралығында Минск қаласындағы Белорусь Мемлекеттік театр және көркемсурет институтының қондырғылы кескіндеме факультетінде өз білімін шыңдай түседі (Марат Бекеев, 2018. KAZARIAN ART CENTER). Оқуын аяқтаған соң туған еліне оралып, шығармашылық жұмыспен айналыса бастайды. Шығармашылық жолын дамыту барысында қазақ жерінде және де шет елдерде

өткен көптеген көрмелерге қатысады. Міне, осылайша қазақ бейнелеу өнері сахнасында тағы да бір талантты суретші бейнесі бой көтерді.

Суретшінің тұрмыстық жанрада көрініс тапқан туындыларына 2000-шы жылдардан бастап орындалған балалық шақ тақырыбына арналған бір топ еңбектер қатары жатады. Бұл суретшінің өз балалық шағына кішігірім саяхат жасаған шағын өлшемдегі шығармалары. Тіпті, бұл композицияларды кескіндемешінің өз-өзімен сырласу тәсілі десе де болады.

Балалық шақтың ең маңызды сәттерін қалыптастырып, суретшінің жеке естеліктеріне айналған картиналар формаларының қарапайымдылығы мен жылы гаммалы бояу түстерінің нәзік үйлесімі арқылы өзіндік ерекшелігін жоғалтпауда. Адамзат атаулының тұрмысын тек жағымды жағынан көрсетіп, жан сарайыңды жадыратуға тырысады. Суретші шығармаларындағы бояулар ойыны суық түстің өзін жылы көрсетіп, жарқын өмірге есік ашады. Жылы және суық түстердің өзара араласып, жылылық күйіне ортақтасуынан кескіндемедегі жалпы көрініс – көруші қауымды кең тынысымен дем алдыра түседі. Нәзік бояулар ырғағы – барлық шығармаларында өз жалғасын тауып, бірін-бірі толықтыра түсіп, тақырып аясын кеңейте түседі. Әрбір шығармасынан сағыныш пен өткенді еске алу формасы нақты берілген.

Жоғарыда айтылған көріністер мен ойлар Бекеевтің «Жеті нан», «Шатырда», «Бұлттар» (2003), «Жайлы кеш», «Тал түс», «Жаңбыр жауғанда», «Марат үйге», «Достар» (2004), «Гостаған», «Пештің қасында» (2005) атты бір топ шығармаларынан анық көрініс табады. Бұл туындылардың барлығының жалпы көріністері ұқсас. Ауылдық жер үй мен шарбақ, күнделікті үй тіршілігімен айналысқан ана мен өз қиялында өмір сүрген бала, аула мен ошақ, сарғыш қоңыр түсте үйлесім тапқан жер мен түрлі түске енген құрақ көрпе бейнесі композицияның негізгі элементтеріне айналған. Яғни, туындыда адамзаттың тіршілік ету барысындағы күнделікті іс-әрекеті, тұрмыстық қажеттілікте пайдаланылатын заттары көрініс табуда.

М.Бекеев өз туындыларындағы философиялық ойды көрушіге нақты жеткізу барысында суретші Д.Әлиев қолданған «мысал-әңгімелік» (притча) әдісті қолданады. Бұл әдіс арқылы өмірдің құндылығы мен негізгі мәнін жеткізуге барынша тырысады. Сол себепті де шығарманың басты оқиғасына адамның естен кетпес жарқын балалық шағын жинақтайды. «Балалық шақ» көрінісі – идеяның жеңіл қабылдауына септігін тигізуде.

Суретшінің 2004 жылы орындалған «Жаңбыр жауғанда» атты туындысында аталмыш идея түн мезгілі арқылы көрініс табуда. Бүкіл әлем қараңғылық құшағына енген. Себелеп жауған жаңбыр бірте-бірте өз күшіне енуде. Жауын әсерінен бүткіл ауа тазарып, айнала ерекше хош иіске бөленген. Тамшылап әрі тырсылдып аққан дыбыстар осындай керемет сәтті одан әрі әрлендіріп, көркейте түсуде. Түнгі әлемдегі дәл осы ғажайып мезетті асыға күтіп, жадынан таса қылып алғысы келмеген жас бала далаға жүгіре шыққан. Сол жақ бөліктен көрінген үйдің сыртқы есігі ашулы қалпында тұр. Есіктен жарқырай түскен электр жарығы қараңғылыққа өзінше қыр көрсетіп, тәкаппарлана түскендей. Жалған жарық әлемнен тынысы тарылып қараңғылыққа беже жөнелген бала – далаға шыға салысымен ылғалданған таза ауаны бар жан-тәнімен құшырлана жұта түсуде. Жұтқан сайын танауы жыбырлап, кең сарайы ашыла түскендей.

Аталмыш туындының дәл ортаңғы тұсынан орын алған бала бейнесі қара түнекке бет бұрып, көрерменге арқасын бере орналасқан. Жүзін жасырған қалыпта бір орында қатып қалған. Бойындағы ентігін баса алмаған ол сәл есеңгіреп қалған тәрізді. Өзге әлемге көңілі ала-бұрта ұмтылған қызығушылығы оны бөтен әрі өзіне белгісіз әлемге енгізіп жібергендей. Белгісіздіктен сескенген бала – сәл абыржулы. Дегенмен, бойында бұл әлемнің құпиясын ашуға деген қызығушылық оты да жанып үлгірген. Жалғыздық кемесінен орын алып, ұзақ сапарға аттанғандығын енді ғана ұққандай. Ғаламат тылсым күштің бойын түгелдей өзіне бағындырып билеп алғандығы соншалық, тіпті артына бір бұрылып қарауға да мұрша бермейді. Жас бала бейнесіне бар күшін сала жарқырай түскен жарық, бейне бір оны жібергісі келмеген сыңай танытуда. Ал, адамзат ұрпағы бұл кезде тырсылдап жауған жаңбыр даусын да, жарқырай түскен шам жарығын да сезбейтін халге түскен. Ол қорқыныш атауын

бойынан біржолата ада қылып, өзін асыға күткен мынау әлем құшағына енуге белін бекем бұған. Бұл қараңғылық өзгеге қара түнек болып көрінгенімен, өзіне жылы сәулесін төккен ерекше жарық әлем тәрізді. Осынау аз ғана уақыт ішінде, ішкі жан дүниесі өзгеге жарық болған шынайы әлемнен ұзақ уақытқа ажырап үлгірген еді. Оның бұл жалған әлемге енді қашан, қандай күйде оралатындығы бізге әзірше белгісіз. Жас баланың өзіне ғана аян болған бұл құбылыстың шын мәнін де құпия болып қалғандығы да бәлкім, дұрыс та шығар.

Кескіндеменің артқы шебіндегі қараңғылық пен алдыңғы шебіндегі жарықтан өзара қарама-қарсылықты байқаймыз. Ал, бала мен түнгі жауған жауын бейнесі осы қарсыласқан екі әлемді байланыстырушы қызметін атқаруда. Өзара қарама-қайшылыққа түскен екі әлем шығармадағы негізгі көріністің мазмұнын ашушы бала бейнесінің маңыздылығын айқындай түседі. Сонымен қатар туындыдағы бұл кейіпкер композициялық құрылымның басты қозғаушы күші. Бала бейнесі үй ішінен түскен жарықты тежеп, қараңғы әлемнің өзіндік қалыпты ерекшелігін сақтап тұр. Ол екі әлемнің өзара астасып кетпеуіне себепкер.

Суретші кенеп бетінде майлы бояу арқылы 35/45 см-дегі шағын форматта орындалған бұл шығармасында, бейнелерді шартты қарапайым формалар арқылы жеткізу барысында, шынайылықтан алшақтап, адамның өз фантазиясына ерік беруіне мүмкіншілік береді. Осынау қарапайым ғана (түн, жауған жаңбыр, үйден таза ауа жұтайын деп шыққан балақай) тұрмыстық көріністен өзгеше атмосфера қалыптастырады. Ішкі жан дүниеге жылылық пен әлдебір нәрсеге деген сағыныш отын тұтатады. Сонымен қатар, әр бір адамзаттың ішкі психологиялық, рухани жай-күйі сонау балалық шағымен тығыз байланыста болатындығын дәлелдейді.

Шығармадағы бала бейнесінің орналасу тәсілі – құпияға толы әрі басты көрініс пен көруші арасын байланыстырып тұрған негізгі элемент. «2005 жылы жазылған «Түнгі жаңбыр» атты картинадағы образға көз салсаң, дір еткізіп арқаннан ызғар өткен өзіңді көргендей боласың. Алтын шұғыла үстінде жалаңаяқ жер басып тұрған жалғыз сұлба және баланы сиқырлап қойғандай қап-қара түннің алып кеңістігі. Баспана жарығы мен адамның қайсар жүректілігі айқара ашылған ағаш есік – балаға мынау беймәлім әлемге қарсы тұрарлық күш беретін сыңайлы» (Қазақстан өнері. Есімдер достастығы. 2005). Бір сәтте жас бала орнында өзің тұрып, сонау белгісіз әлемге жақындай түскендей боласың. Осы күйді өз басыңнан өткізіп көрген кезде ғана суретшінің бала бейнесі арқылы өзінің өткен өміріне сапар шегіп кеткендігін аңғаруға болады. Қара түске боялған қараңғылықтағы белгісіз әлем суретшінің өз балалық шағынан алыстап, ұзақ сапар шеккен қазіргі әлемі. Ал, артта қалған жарық көрінісі – адамзат өміріндегі ең бақытты да қызықты балалық шағының ыстық ұясы. Сол ұядан ерте қанат қағып, ұшып кеткен балапан қайта оралғысы келгендей. Бірақ енді барлығы да тым кеш. Оралуға жол жоқ. Тек қана сол өз жаныңа ерекше жылылық сыйлаған әлемге сағынышпен ғана қарауға мүмкіншілігің бар.

Міне, осындай қарапайым ғана көрініс астарында күнделікті тұрмыстан сәл дем алып, көңіліңе жадыраңқылық сыйлайтын ерекше көңіл күй бар. Көрушіні сол күйге енгізу үшін суретші түстерді өзара үйлестіріп, кенеп бетінде бояулармен ойнай түседі. Сол жақ бөлік ортаңғы бөліктегі бала бейнесіне дейін жарығын төгіп тұрса, оң жақ бөлігі керісінше қараңғылыққа енуде. Шығарманы сол жақ жоғарғы тұстан оң жақ төменгі тұсқа дейін көлбеу сызықпен бөліп қарастыратын болсақ, осы өзара қарама-қарсылық айқын көрінеді. Ал енді, дәл сол сызықты кері бағытта орналастырсақ, туындыдағы жарық пен қараңғылық арасындағы тепе-теңдікті көре аламыз. Осылайша, бұл композиция өзара контрастыны құрайтын қара мен сары түстің үйлесуінен құралған. Картинаның сол жағынан орын алған үй көрінісіндегі күлгін түс пен алдыңғы бөліктегі жер бейнесіндегі ашық қоңыр түс – жарық пен қараңғылық арасындағы қайшылықты бәсеңдете түседі. Мұндағы сары түс – сағынышты өршіте түссе, қара түс – белгісіздіктен хабар беруде.

«Жаңбыр жауғанда» атты композициядағы балалық шақ бейнесі кезекті жалғасын, суретшінің 2004 жылы жазылған келесі бір шығармасы «Жайлы кеш» көрінісінен табады. Бұл туындыда баланың жан дүниесінің тазалығы айқын сезіледі. Қайран балалық шақ! Қоршаған ортаны, тіпті бүкіл әлемді тек қана таза қалпында қабылдап, оны құшағын жая

қарсы алады. Туған жерге, елге деген сүйіспеншілік, табиғат сұлулығына деген шексіз махаббат та біздің балалық шағымыздан нәр алып, өзінің тамырын тереңге бойлататыны анық.

Бұл шығармадағы оқиға жаз мезгілінің жайлы, шуақты кештерінің бірі арқылы жеткізіледі. Айнала жадырап, кешкі ауа тазарып, бүкіл әлем бір сәтке тыным тауып, тыныштыққа оранған. Ешқандай дыбыс атаулы естілмейтін үнсіз күйге енген. Кескіндеменің алдыңғы шебіндегі екі бала бейнесі орын алған. Бірі жерге тізерлеп отырған қалпында, ал енді бірі жантая жатып, көрерменге арқаларын берген күйде әсем табиғатты тамашалауда. Екеуі де адамзат пен табиғат арасындағы өзара байланысты барынша нығыздай түскендей. Шығарманың оң жақ бөлігінде ауылдық жер үйдің кішкене бөлігі мен шарбағы көрінсе, сол жақ бөліктен кернейінен ақ түтіні будақтаған самаурын бейнесі орын алған. Артқы планда ерекше көк түске бөленген ашық аспан аясы. Аспанның жоғарғы бөлігінде қызғыш реңктер көрініс тауып, картинадағы негізгі оқиға уақытынан хабардар етуде.

Шығармада ауыл өміріндегі күндізгі азан-қазан өмір өшіп, мал өрістен қайтып, айналадағы барлық шуыл басылып, түнгі қараңғылықтағы меңіреу тыныштыққа енетін өтпелі кезең – кеш мезгілі бейнеленген. Күндізгі ойын соңында әбден титықтаған мына екі балақан да ентіккен демдерін басып, табиғатпен сырласу үстінде. Кешкі таза ауа мен самал бұл екеуін өз құшағына алып, ғажайып әлемге жол ашқандай. Алыс көкжиекке көз тіккен екеу үлкен арманның жетегінде.

Аталмыш шығармадан суретші адам өміріндегі жайлы кезең – балалық шақтың бейберекет, бейқам шағы екендігін қарапайым әрі адам түсінігі үшін тез қабылданатын нақты форма арқылы көрсетеді. Бұл туындыда да басты кейіпкерлердің артқы шепке жүздерін бұрып отырған қалыптарынан жайлы кештің тамаша көрінісіне көрушінің өзі қарап тұрғандай болады. Яғни, суретшінің өз картиналары арқылы жеткен басты жетістігі де осында. Ол балалар бейнесі арқылы көрерменді шығарманың ішкі әлеміне енгізеді. Осылайша картинадағы бақылаушылық қасиетті арттыра түседі. Ерекше бояу түстері хақысында мазмұндық желісіне ғажайып әлем көрінісін енгізеді. Шығармадағы бейнелердің нақтыланбай тек қана сұлбалана қарапайым жеңіл пішінге енуі көрушінің қиялына, туындыны жан-жақты қабылдауына ерік береді. Сол ерік пен еркіндіктің арқасында бұл туындылар көпшілік көрерменнің түйсігінен орын алуда.

2004 жылы суретші қылқаламынан туындаған тағы да бір шығарма – «Талтүс» атты композиция. Бұл шығармада дәл «Жайлы кеш» шығармасындай шағын форматта, кенепте майлы бояу арқылы тұрмыстық жанрда шешілген. М.Бекеевтің көпшілік туындыларына тән, мұндада жаз мезгілінің мамыражай уақыты бейнеленген. Талтүс кезінде үй көлеңкесіндегі сәкіде отырған екі бала бейнесі қайтадан алдыңғы шептен көрініс табады. Күндізгі ыстықтан қорғанып, шөлдерін басуға кіріскен олар қып-қызыл болып піскен тәтті қарбызды ортаға алған. Ыстықтан әбіржіген ит те көлеңкеге келіп жан рахатын тауып, сәкі алдында маубастана керіле жатыр. Композицияның оң жақ бөлігінен жартылай көрінген есік үй ішінің ішкі көрінісінен хабар беруде. Ондағы қою көк түс үй ішінің далаға қарағанда әлдеқайда салқын екендігін аңғартады. Артқы шепте сары түске боялған «талтүс» мезгіліндегі аптап ыстықты сипаттайтын фон. М.Бекеевтің барлық шығармаларына тән қасиет – тақырыпқа сай басты көрініс әрқашанда туындының ортаңғы бөлігінен орын алады. Сонымен қатар көріністе екі баланың күнделікті іс – әрекеттері назарға алынып, сол арқылы негізгі композициялық құрылым жүйеленеді. Композиция сары мен көк түстің хақында үйлесім тауып, картинаға жылы көңіл-күй сыйлайды. Ал, бұл туындының жоғарыда талданып өткен, «Жаңбыр жауғанда», «Жайлы кеш» атты картиналардан айырмашылығы кейіпкерлердің жүздері көрерменге бұрылған. Енді артқы шеп тұманданып белгісіздік күйін кешіп, алдыңғы бөлікті суретші көруші назарына ұсынады. Өзіндік ерекше көңіл-күйі арқылы сағыныш пен аңсау секілді сезімдерді оятады. Сол арқылы адамзаттың рухани дүниесінің тазалығынан, құндылығынан хабар беруде (Қазақстан өнерінің жүз жауһары. 2009.). Жалпы, бұл тақырыптық кескіндеме өзіндік көркемдік жеткізу тәсілдері мен бояу

түстерінің ерекше үйлесімі арқылы тұрмыстық жанрдың көркемдік ерекшелігі мен құндылығын, адамзат өміріндегі тұрмыстың маңыздылығын арттыра түседі.

Суретшінің «Жетінан» атты (2003 ж.) көлденең форматта шешілген композициясында қарапайым ауыл тіршілігінен тыныстаған шағын көрініс кескінделген. Түтіні будақтаған пеште ауыл келіншектерінің бірі майға қызартып тұрып күлше пісіруде. Майға түскен тәтті нанды пісе салысымен екі бала бір-біреуден иемденіп, құмарта жеу сәтінде.

Алдыңғы шепте кескіндеменің сол жақ бөлігінде – жазғы ыстыққа күйген екі ауыл баласы. Екеуі де тамның іргесіне сүйенген күйде, жаңа піскен ыстық күлшені жеп отырған бейнеде. Ал, екінші шептің дәл ортаңғы бөлігінде пешке жеті нан пісіру көрінісі. Пештің бергі тұсында көк үстел үстінде тәрелкеде піскен төрт күлше жатыр. Екеуі алдыңғы бөліктегі екі баланың қолында. Ал пісіруші соңғы жетіншісін енді ғана қазаннан алып жатқан күйде бір сәтке қатып қалған. Балалық шақтың тәтті кезеңдерін есіңе түсіретін бұл көрініс ешқашанда аяқталмасын дегендей. Ортаңғы жақтың оң жақ бөлігінде ағаш шарбаққа жайылған құрақ көрпе. Әр түрлі түстен құралған бұл көрпе көз алдында түрлене түсуде. Артқы қатар жалпылама түрдегі қызғыш түске оранған аспан көрінісімен берілген. Аспанның жоғарғы бөлігі жеті бөлікке бөлінген, негізгі тақырыпты еске салатын будақтаған ақ бұлттармен бейнеленген.

Осы тұста Б.Барманқұлованың осы картина жайлы айтып кеткен мына пікіріне тоқталып кетсек. ««Жетінан полотнасы» бізді дәстүрлі тіршіліктің тәтті тағамына ғана емес, сол қарапайым өмірдің терең мәніне, жеті саны мен дәм иісінің салтпен сараланып, жердегі тіршіліктің өзіне о дүниеден қашанда келіп тұратын аруақтарға сиынуға жетелейді» (Барманқұлова Б.К. 2007). Яғни мұнда өнертанушы жеті санының астарына терең үңіліп, асыра сілтеп жіберген тәрізді. Аруақтар жайлы әңгіме қозғап, картинаның негізгі идеясына басқа мағына беріп жібергендей көрінеді. Мұндай терең мағынадан гөрі туындыда жеңілдік пен балалық кезеңдегі ыстық бауырсақтан қалдырған жылулық пен сағыныш сезімдер басымырақ.

Қоңыр сарғыш түсте берілген жер бейнесі – солдан оңға қарай сәл дөңестене келіп, жер шарының жалпы пішініне сәйкестендірілген. Ал аспан бөлігіндегі қызғыш түс өз кезегінде картинадағы оқиға уақытының түс мезгілі мен майға қызыра піскен тәтті нанның жалпы бейнелерін жақындастыра түсуде. Күнделікті тіршілікпен арпалысқан бұл аймақта бос отырған тек мына екі бала ғана секілді. Балалық шақтың негізгі қызығы да қоғамның өміріне араласпайтын, азаннан кешке дейін доп қуып, асыр салып ойнаған ойын баласының тіршілігі. Өзара ұқсас жылы түстерде шешілген бұл картинаны оң жақ бөліктегі түрлі түске бөленген құрақ көрпе бейнесі түрлендіріп, жадырата түседі. Композициядағы жылылық пен жылулық адам бойына ерекше сәуле таратып, жан дүниенді бүкіл әлемге айқара аша түседі. Шартты түрде берілген қарапайым әрі дөңгелене түскен пішіндер мен иілгіш сызықтар шығармаға ерекше нәзіктік пен жадыраңқы көңіл сыйлайды. Тігінен берілген үй, шарбақ бейнелеріндегі кедір бұдырлылық ондағы қатаңдықты жоя түсуде.

Жалпы суретші шығарманың басты тақырыбы «жетінан» көрінісі арқылы, балалық шағымыздағы әр бір бауырсақ пісірген күннің біз үшін үнемі үлкен тойға айналатындағын жылы калоритті түстік үйлесім арқылы ашық жеткізеді. Соның негізінде үлкен қиял мен арманға толы балалықтың бейқам өмірін дәріптей түседі. Бұл туындыда да «Талтүстегідей» алдыңғы шептер басты назарға ілініп, артқы қатар жәй фон ролін атқаруда. Суретшінің өткенінің елесіне айналған бұл туындыларда ерекше ыстық ауа мен адамның рухани жан дүниесімен өзара үндестік бар.

М.Бекеевтің жоғарыда қарастырылған картиналарына сюжеттік желісі бойынша өте қатты ұқсас «Достар», «Марат үйге», «Бұлттар», «Пештің қасында» атты тақырыптық кескіндемелеріне де айтылып өткен қасиеттер мен ерекшеліктер ортақ. Бұл туындыларда да суретші балалық шақтың тәтті қиялы мен арманына толы әлемге сапар шегеді. Жалпы көріністер мен кейіпкерлер бет-әлпеті бұлыңғырланып, Бекеев шығармашылығындағы өткенді еске алу тәсілінен хабардар етеді. Суретшінің өзіндік қолтаңба ерекшелігіне айналған бұл тәсілдер – шығармалардың негізгі құндылығы мен тұрмыстық жанрдың көркемдік

ерекшелігінің маңыздылығын арттыра түседі. Шартты формалар негізінде картина шынайылыққа ие.

Суретші «балалық шақ» тақырыбына 2011, 2012 және 2013 жылдары қайта оралады. «Есік алдында», «Бауырсақтар», «Достар», «Күн батарда», «Қарағаш», «Әткеншекте», «Самаурын жанында», «Кешқұрым», «Күндіз», «Бұлттар», «Желді күн», «Сүт» (Марат Бекеев (2018). Жауһар, суретті галереясы), және т.б. туындыларын атап өтге болады. Шығармалары тақырыбы, жалпы көрінісі, түстік үйлесімі, оқиғаның атмосферасы, қабылдау әсері, жазу техникасы, кенептің көлемі жағынан жоғарыда қарастырылып өткен еңбектеріне ұқсас. Тек көріністің басты кейіпкерлері – ойын балалары, ана мен әке, аже мен ата, балалардың жақын досына айналған ит бейнелерімен толыға түскен.

Қорытынды. Қорыта келгенде, қылқалам шебері – Марат Бекеев шығармаларының өз кезегіндегі басты ерекшелігі түстік үйлесім мен көрушіні өзінің жылы атмосферасымен демалдыра білуі. Шағын кенеп беттерінде бояу түстерінің үйлесім ойынын тудырып, қай жағдайда болмасын басты назарға жылылық сезімін әкеледі. Яғни суретші өзіндік шеберлігі арқылы суық түстердің өзіне жылылық қасиетін сыйлап, көрініске ерекше көңіл – күй дарытады. Суретші күнделікті адам жанын шаршататын көріністен басын аулақ ұстап, түстер ойыны арқылы шығармаға кең ауаға лық толы жадыраңқы сезім сыйлайды. Негізгі тұрмыстық көріністер арқылы, көруші қауымды тақырыптың астарына тереңінен үңілуге мүмкіндік береді. Шығармаларында адамның өзін-өзі іздеуі, ішкі рухани жан-дүниемен өзара байланысқа түсу процестері қамтылуда. Кескіндемелеріндегі оқиға көріністері қазіргі таңда өзекті болып, қарқынды дамып келе жатқан рухани психологияның астарын аша түседі. Қылқалам шеберінің әр бір картинасына терең бойласаң, ішкі жан дүниенді рухани тазалап, психологиялық терапиядан өткендей әсер аласың.

Марат Бекеев туындылары идеялық және мағыналық жағынан әлемге құшағын айқара ашады. Композицияларындағы шартты, жеңіл формалар қарапайымдылықтан күрделілікке ұмтылады. Басты көріністері қарапайым әрі ұғынықты болғанымен өз астарына күрделі философиялық әрі психологиялық ой түйеді (Кобжанова С., 2012, с.124). Қылқалам шебері кенеп бетіндегі балалық өмірдің шаттығына толы осынау көріністер арқылы бүгінгі мен өткенді салыстырғандай болады.

Қазақ бейнелеу өнері өзінің даму барысында көптеген жетістіктерге жетті. Бұл тұрғыда тұрмыстық жанрдың қосқан үлесі де зор. Бейнелеу өнерімізге тарихи шолу жүргізуде тұрмыстық жанрдың тақырыптық және сюжеттік туындылардың ығында қалып, назардан тыс қалғандығын анық байқалады. Кеңестік дәуір мен ұлттық мектеп тұсында кенеп бетінде қосымша рөл атқарып келген тұрмыстық жанрдың қазіргі таңда мүмкіншілігі молайып, тақырыптық аясы кеңейе түскендігі көңілге қуаныш ұялатады.

Ж.А. Аксакалова

Институт Литературы и искусства имени М.О. Ауэзова,

Научный сотрудник

Алматы, Казахстан;

E-mail: nurbinur_86@mail.ru

ПОИСКИ ДУХОВНОЙ ПСИХОЛОГИИ М.БЕКЕЕВА В БЫТОВОМ ЖАНРЕ

Аннотация. Статья Аксакаловой Ж.А. «Поиски духовной психологии М.Бекеева в бытовом жанре» посвящена творчеству талантливого казахстанского художника Марата Бекеева, способствующего развитию современного казахского изобразительного искусства. Статья ориентирована на художественное творчество художника и широко анализирует произведения на тему «детство». Путем стилистического и сравнительного анализа произведений были выявлены своеобразные черты художника, возможность создавать композиции и сохранять цветовую гармонию. В то же время было идентифицировано

философско-психологическое, духовно-идейное и содержательное поиски основной темы творчество художника.

Ключевые слова: Изобразительное искусство, живопись, бытовой жанр, цветовая гармония, композиционная структура

Zh. A. Axakalova

M.O. Auezov Institute of Literature and Art,

Researcher

Almaty, Kazakhstan;

E-mail: nurbinur_86@mail.ru

THE SEARCH FOR SPIRITUAL PSYCHOLOGY OF M.BEKEEV IN THE GENRE OF EVERYDAY LIFE

Abstract. The article by Aksakalova Zh. A. "The Search for spiritual psychology of M.Bekeev in the genre of everyday life" is devoted to the work of the talented Kazakh artist Marat Bekeev, contributing to the development of the modern Kazakh art. The article is focused on the artistic creativity of the artist and widely analyzes the works on the theme of "childhood". Through the stylistic and comparative analysis of the works were identified peculiar features of the artist, the ability to create compositions and maintain color harmony. At the same time, it was identified philosophical, psychological, spiritual, ideological, and meaningful search for the main theme of the artist's work.

Key word: fine arts, painting, genre painting, color harmony, composition structure.

Information about authors:

Ж.А. Аксакалова, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты, Ғылыми қызметкер. Алматы, Қазақстан. E-mail: nurbinur_86@mail.ru

ӘДЕБИЕТ

- [1] Қазақстан өнері. Есімдер достастығы. Кітап-альбом. (2005). Алматы. (қаз., орыс.)
- [2] Барманкулова Б.К. Марат Бекеев. Каталог. (2007). Алматы. (орыс.)
- [3] Ергалиева Р.А. (2002). Этнокультурные традиции в современном искусстве Казахстана. Алматы, ISBN 9965-07-082-2 (ор.)
- [4] Қазақстан бейнелеу өнерінің інжу-маржандары. Альбом. (2005). Алматы. (қаз., орыс., ағыл.)
- [5] Қазақстан кескіндемесінің антологиясы. (2004). Алматы. (қаз., орыс.)
- [6] Қазақстан бейнелеу өнері XX ғасыр. (2001). Алматы. С.332. ISBN 9965-00-067-0. (қаз., орыс., ағыл.)
- [7] Қазақстан бейнелеу өнерінің әлемдік көркемдік үдеріс мәніндегі келбеті. (2017). Алматы, ИЛИ МОН РК. 312 б. ISBN 978-601-230-071-0. (орыс.)
- [8] «Қазақстанның бейнелеу өнеріндегі тәуелсіздік идеясы». (2011). Алматы, ИЛИ МОН РК. 420 б. ISBN 978-601-230-026-0. (орыс.)
- [9] Кобжанова С. (2012). Қазақстан кескіндемесінің дамуындағы әлемдік көркемдік дәстүрлер. Алматы. 164 б. ISBN 978-601-7090-10-4. (орыс.)
- [10] Қазақстан өнерінің жүз жауһары. 2009. Алматы: ИД Жибек жолы. 264 б. ISBN 978-601-7152-83-3. (орыс.)
- [11] Марат Бекеев (2008). Время. Қоғамдық-саясаттық Қазақстан газеті. Қаралған күні: 25.01.2019. <https://time.kz/news/archive/2008/11/22/7856>
- [12] Марат Бекеев (2018). Жауһар, суретті галереясы. Қаралған күні: 08.12.2018. http://zhaukhar.kz/hudojnik/63/Марат_Бекеев
- [13] Марат Бекеев (2018). KAZARIAN ART CENTER. Қаралған күні: 23.11.2018. <https://www.kazarianartcenter.com/bekeev-zhivopis>

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Искусство Казахстана. Есімдер достастығы. Книга-Альбом. (2005). Алматы. (каз., рус.)
- [2] Барманкулова Б.К. (2007). Марат Бекеев. Каталог. Алматы. (рус.)
- [3] Ергалиева Р.А. (2002). Этнокультурные традиции в современном искусстве Казахстана. – Алматы, ISBN 9965-07-082-2. (рус.)
- [4] Жемчужины изобразительного искусство Казахстана. Альбом. (2005). Алматы. (каз., рус., англ.)
- [5] Антология живописи Казахстана. (2004). Алматы, . (каз., рус., англ.)
- [6] Изобразительное искусство Казахстана XX века. (2001). Алматы. С. 332. ISBN 9965-00-067-0. (каз., рус., англ.)
- [7] Изобразительное искусство Казахстана в контексте мирового художественного процесса. (2017). Алматы: ИЛИ МОН РК. С.312. ISBN 978-601-230-071-0. (рус.)

- [8] «Идея независимости в изобразительном искусстве Казахстана». (2011). Алматы: ИЛИ МОН РК. С.420. ISBN 978-601-230-026-0.(рус.)
- [9] Кобжанова С. (2012). Мировые художественные традиции в развитии живописи Казахстана. Алматы. С. 164. ISBN 978-601-7090-10-4. (рус.)
- [10] 100 шедевров искусства Казахстана. 2009. Алматы: ИД Жибек жолы. С. 264. ISBN 978-601-7152-83-3. (рус.)
- [11] Марат Бекеев (2008). Время. Общественно-политическая газета Казахстана. Дата обращения: 25.01.2019. <https://time.kz/news/archive/2008/11/22/7856>
- [12] Марат Бекеев (2018). Жауһар, картинная галерея. Дата обращения: 08.12.2018. [http://zhaukhar.kz/hudojnik/63/Марат Бекеев](http://zhaukhar.kz/hudojnik/63/Марат_Бекеев)
- [13] Марат Бекеев (2018). KAZARIAN ART CENTER. Дата обращения: 23.11.2018. <https://www.kazarianartcenter.com/bekeyev-zhivopis>

REFERENCES

- [1] Arts in Kazakhstan. Nominee friendship. Books-Album. (2005). Almaty. (rus)
- [2] Barmankulova BK. (2007). Marat Bekeyev. Directory. - Almaty, (rus)
- [3] Ergalieva R.A. (2002). Ethno cultural traditions in modern art in Kazakhstan. - Almaty, ISBN 9965-07-082-2 (rus.)
- [4] Pearls of fine arts of Kazakhstan. Album. (2005). Almaty. (kaz., rus., ang.)
- [5] Anthology painting in Kazakhstan. (2004). Almaty. (kaz., rus., ang.)
- [6] Изобразительное art in Kazakhstan. (2001). Almaty. 332. ISBN 9965-00-067-0 (kaz., rus., ang.)
- [7] Fine art of Kazakhstan in the context of the global art process. (2017). Almaty: OR MON RK. S.312. ISBN 978-601-230-071-0. (kaz., rus., ang.)
- [8] The idea of independence in the fine arts of Kazakhstan. (2011). Almaty: ILI MON RK. S.420. ISBN 978-601-230-026-0. (rus)
- [9] Kobjanova S. (2012). World art traditions in the development of painting in Kazakhstan. Almaty. Pp. 164. ISBN 978-601-7090-10-4. (rus)
- [10] 100 masterpieces of art of Kazakhstan. 2009. Almaty: ID Zhibek Zholy. Pp. 264. ISBN 978-601-7152-83-3. (rus)
- [11] Marat Bekeev (2008). Time. Socio-political newspaper of Kazakhstan. Date of appeal: 01/25/2019. <https://time.kz/news/archive/2008/11/22/7856>
- [12] Marat Bekeev (2018). Zhaugar, picture gallery. Date of appeal: 12/08/2018. [http://zhaukhar.kz/hudojnik/63/Marat Bekeev](http://zhaukhar.kz/hudojnik/63/Marat_Bekeev)
- [13] Marat Bekeev (2018). KAZARIAN ART CENTER. Date of appeal: 11/23/2018. <https://www.kazarianartcenter.com/bekeyev-zhivopis>